

URSZULA WASILEWICZ  
Katedra Kościelnego Prawa Publicznego  
i Konstytucyjnego KUL

SYMPOZJUM NAUKOWE  
„CZY POLSKI KONKORDAT  
FAWORYZUJE KOŚCIÓŁ KATOLICKI?”  
KRAKÓW, 14 LISTOPADA 2013

Instytut Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie zorganizował 14 listopada 2013 r. w auli Instytutu Teologicznego Księża Misjonarzy symposium naukowe nt. „Czy polski Konkordat faworyzuje Kościół katolicki?”. Symposium połączone było z wręczeniem księdzu profesorowi Józefowi Krzywdzie Księgi pamiątkowej *Servabo legem tuam in toto corde meo* z okazji siedemdziesiątych urodzin, którą uroczystie wręczył kard. Stanisław Dziwisz, Wielki Kanclerz UPJPII.

Otwierając symposium kard. Dziwisz powiedział, że polski Konkordat dobrze ułożył wzajemne relacje państwa i Kościoła, chociaż wielu przeciwników próbuje na siłę doszukiwać się w Konkordacie przywilejów dla Kościoła, trudno się jednak takich dopatrywać. Umowa międzynarodowa ze Stolicą Apostolską stworzyła ramy dla zgodnej współpracy, w myśl zasady „wolny Kościół w wolnym państwie”.

Następnie głos zabrał prof. Krzywda, który podziękował wszystkim zaangażowanym w powstanie Księgi jubileuszowej, a następnie powitał władze Uniwersytetu na czele z ks. prof. dr. hab. Arkadiuszem Baronem, prorektorem UPJPII, ks. dr. hab. Wojciechem Zyzakiem (prof. UPJPII), dziekanem Wydziału Teologicznego, oraz wszystkich obecnych pracowników Uniwersytetu, a także gości: bp. dr. Marka Mendiaka, biskupa pomocniczego diecezji legnickiej, bp. dr. hab. Artura Mizińskiego, biskupa pomocniczego archidiecezji lubelskiej, wszystkich prelegentów: dr. hab. Zdzisława Zarzyckiego, ks. dr. hab. Sławomira Fundowicza (prof. KUL), ks. dr. hab. Dariusza Walencika (prof. UO), ks. dr. Jana Dohnalika (UKSW) oraz ks. dr. hab. Piotra Krocza (prof. UPJPII). Powitał także przedstawicieli i dziekanów uniwersytetów: ks. dr. hab. Leszka Adamowicza (prof. KUL), ks. dr. hab. Henryka Stawniaka (prof. UKSW), ks. dr. hab. Józefa Wroceńskiego (prof. UKSW). Szczególnie serdecznie powitał ks. prof. dr. hab. Józefa Krukowskiego, przewodniczącego Stowarzyszenia Kanonistów Polskich. Profesor Krzywda powitał także przybyłych pracowników kurii, seminariów, ks. Kryspina Banko – wyższego przełożonego, ks. Pawła Holza – superiora domu oraz współbraci, a także wszystkich absolwentów, alumnów, braci i siostry, studentów i pracowników przybyłych na symposium.

Po powitaniu gości prof. Krzywda poprosił o zabranie głosu prof. Barona, który odczytał list gratulacyjny rektora UPJPII oraz ze swojej strony podziękował za zaangażowanie Jubilata w pracę Senackiej Komisji Wydawniczej. Następnie swoje gratulacje Jubilatowi wyrazili: prof. Krukowski, prof. Zyzak, ks. Banko. Dziękując za gratulacje prof. Krzywda poprosił bp. Mizińskiego o rozpoczęcie obrad.

Program sympozjum obejmował dwie sesje, w każdej zostały wygłoszone trzy referaty.

Pierwszej sesji przewodniczył bp Miziński. Pierwszy referat, nt. „Nauczanie religii: postanowienia Konkordatu a przepisy prawa polskiego”, wygłosił bp Mendyk. Prelegent przypomniał, że nauczanie religii w szkołach po okresie komunizmu zostało przywrócone w roku szkolnym 1990/1991. W ostatnich czasach pojawiają się głosy za usunięciem nauczania religii ze szkoły, które – zdaniem Prelegenta – wywołują niepotrzebny niepokój w środowiskach katechetów, jak i instytucjach odpowiedzialnych za organizowanie zajęć z religii. Religia znajduje się w grupie przedmiotów fakultatywnych – jak wychowanie do życia w rodzinie i języki mniejszościowe, co oznacza, że wybór ich jest fakultatywny, ale w momencie wyboru takiego przedmiotu staje się on obowiązkowy, zarówno dla szkoły, jak i dla ucznia. Decyzją rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 7 lutego 2012 r. religia została przeniesiona z „ramowego planu nauczania” do „ogólnie zajęć organizowanych w szkole”, co może spowodować przesunięcie kosztów organizowania nauczania religii na samorząd. Zgodnie z art. 70 ust. 2 Konstytucji RP nauczanie w szkołach publicznych jest bezpłatne, a zgodnie z art. 7 pkt 1 ustawy o systemie oświaty – „szkołą publiczną jest szkoła, która zapewnia bezpłatne nauczanie w zakresie ramowych planów nauczania”. Prelegent podkreślił, że nie chodzi o upominanie się o to, czy to będzie finansowane z budżetu samorządów czy z budżetu centralnego, ale o właściwe miejsce nauczania religii. Nie chodzi o żadne przywileje, tylko o to, aby ten przedmiot miał swoje właściwe miejsce w szkole.

Drugi referat, pt. „Czym naprawdę jest zasada niezależności i autonomii Kościoła i państwa”, wygłosił prof. Zarzycki. Na wstępie Prelegent zaznaczył, że to zagadnienie jest wielopłaszczyznowe i omówił najważniejsze, jego zdaniem, kwestie. Według art. 1 Konkordatu z 1993 r., Rzeczpospolita Polska i Stolica Apostolska potwierdzają, że państwo i Kościół katolicki są każde w swej dziedzinie niezależne i autonomiczne oraz zobowiązują się do pełnego poszanowania tej zasady we wzajemnych stosunkach. Zasada ta została także wpisana jednostronnie przez ustrojodawcę do Konstytucji w art. 25 ust 3. O ile w Konkordacie zasada ta ma zastosowanie w relacjach państwa z Kościołem katolickim, o tyle wpisanie jej do Konstytucji rozszerza zakres jej obowiązywania w relacjach z innymi Kościołami i związkami wyznaniowymi. Prelegent postawił pytanie: skąd wzięła się w polskim systemie prawnym regulacja dotycząca kościelnej i państwowej autonomii i niezależności. Zdaniem Prelegenta, zasady te pojawiły się w 1989 r., zaraz po zmianie systemu politycznego. Istota tej zasady sprowadza się do działania skoordynowanego i podejmowanego wspólnie oraz skierowanego dla osiągnięcia tych samych celów, a zwłaszcza dla dobra człowieka wynikającego z jego godności (Preambuła do Konstytucji RP) i dobra wspólnego, czyli pewnego zespołu wartości służących całemu społeczeństwu, bez wykluczania jakiegokolwiek jego części. Prelegent zauważył, że

„pojęcie dobra wspólnego było różnie rozumiane w historii idei chrześcijańskiej”, inaczej przez św. Augustyna, a inaczej przez św. Tomasza z Akwinu. W dzisiejszym pluralistycznym społeczeństwie pojęcie dobra wspólnego zostało zastąpione pojęciem interesu społecznego. Konstytucja także nie wyjaśnia, czym jest dobro wspólne, choć w art. 1 znalazł się zapis: „Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli”.

Trzeci referat, nt. „Małżeństwo konkordatowe: ocena z perspektywy 15 lat od wejścia w życie przepisów Konkordatu”, wygłosił prof. Kroczek. Prelegent przypomniał, że podczas prac nad tekstem Konkordatu dużo kontrowersji wzbudziły kwestie dotyczące małżeństwa oraz konieczności wprowadzenia zmian w prawie polskim przewidziane w art. 10 ust. 6 Konkordatu. Modyfikacji przypisów dokonano głównie w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, postępowania cywilnego, ustawie o aktach stanu cywilnego, czy ustawie o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w RP. Prelegent zwrócił uwagę na przesłankę z art. 10 Konkordatu, w której uzależnione jest wywarcie skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa w prawie polskim, jeżeli między nupturientami nie istnieją przeszkody wynikające z prawa polskiego. Zdaniem Prelegenta, aktualne rozwiązania dotyczące małżeństw konkordatowych są dość korzystne dla Kościoła katolickiego. Dzięki niemu duchowni mogą łatwiej wymagać od nupturientów, by ich małżeństwa były zawarte według prawa cywilnego, przez co realizują normę z kan. 1071 KPK/83, której są adresatami. Małżeństwo konkordatowe podkreśla doniosłość małżeństwa jako takiego – fakt że między kobietą i mężczyzną nie istnieją dwa małżeństwa – cywilne i kościelne – ale istnieje tylko jedno małżeństwo.

Po referatach nastąpiła dyskusja. Głos zabrał prof. Krukowski, który ustosunkował się do wypowiedzi prelegentów w formie uzupełnienia. Odnośnie do referatu bp. Mendyka – prof. Krukowski pytał, czy KEP wykorzystuje szansę, jaką jest porozumienie dotyczące nauki religii w szkole w związku z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej, które narusza ustawę, Konkordat i Konstytucję. Profesor podkreślił, że w grupie przedmiotów fakultatywnych umieszczono tylko religię i etykę, natomiast wychowanie do życia w rodzinie nadal pozostaje w grupie przedmiotów obligatoryjnych. Zdaniem Profesora narusza to prawo rodziców do wychowania swoich dzieci zgodnie z ich przekonaniami światopoglądowymi i religijnymi. Profesor podkreślił, że należy domagać się porozumienia w tej sprawie z MEN na piśmie. Odnośnie do referatu prof. Zarzyckiego, prof. Krukowski zauważył, że zasada niezależności i autonomii Kościoła i państwa ma umocowanie w nauczaniu Chrystusa: „Oddajcie więc Cezarowi to, co należy do Cezara, a Bogu to, co należy do Boga” (Mt 22,21). Celem jest dobro człowieka i dobro wspólne oraz wynikające z tego prawa człowieka, których nie należy pojmować bez aksjologii prawa. Odnośnie do przedstawionej przez Prelegenta definicji dobra wspólnego, prof. Krukowski przypomniał, że jest to taki porządek i ład społeczny, w którym szanowane są prawa każdego człowieka.

Drugiej sesji przewodniczył prof. Stawniak. Pierwszy referat, nt. „Uznanie kościelnych osób prawnych: problemy praktyczne”, wygłosił prof. Fundowicz, w którym omówił praktyczne kwestie związane z uzyskiwaniem przez podmioty kościelne osobowości prawnej w trybie z art. 10 ustawy o stosunku państwa do Kościoła

katolickiego (rozporządzenie właściwego ministra) oraz art. 13 tej ustawy (powiadomienie właściwego organu administracji państwowej). Prelegent zauważył, że nie wszystkie organizacje kościelne chcą działać według prawa państwowego – przykładem może być zatwierdzony niedawno w Zespole ds. Statutów przy KEP statut Kółek Żywego Różańca, który nie ma osobowości prawnej według prawa państwowego. Istnieje możliwość utworzenia stowarzyszeń wiernych lub stowarzyszeń prywatnych tylko na gruncie prawa kanonicznego.

Drugi referat, nt. „Duszpasterstwo wojskowe i innych służb mundurowych w Polsce”, wygłosił dr Dohnalik. Prelegent w pierwszej części swojego wystąpienia omówił kwestie wspólne dla wszystkich ordynariatów polowych według konstytucji apostołskiej *Spirituali militum curae*. W drugiej części przedstawił przepisy prawa polskiego, na podstawie których ordynariat polowy prowadzi duszpasterstwo w Wojsku Polskim. Omówił także działalność kapelanów w służbach mundurowych. Ponieważ, co do zasady, do ordynariatów polowych należą żołnierze, ich rodziny, pracownicy wojska, natomiast biskup polowy, jako delegat Episkopatu ds. duszpasterstwa służb mundurowych (służba więzienna, służba celna, policja, straż ochrony kolei), zajmuje się organizacją opieki duszpasterskiej nad nimi. Na zakończenie swojego referatu Prelegent postawił pytanie: czy polski Konkordat faworyzuje Kościół katolicki w dziedzinie duszpasterstwa ludzi w mundurach. W odpowiedzi wyjaśnił, że po ostatnich restrukturyzacjach ordynariat polowy ma 122 kapelanów mundurowych, ordynariat prawosławny 14, natomiast protestancki tylko 10 kapelanów. Według danych ze spisu powszechnego, katolików jest przynajmniej 87%, a prawosławnych 0,41% – co obrazuje dużą dysproporcję kapelanów w stosunku do liczby wiernych. Dlatego, zdaniem dr. Dohnalika, twierdzenie, że Konkordat faworyzuje Kościół katolicki w kwestii służb mundurowych jest nadużyciem.

Ostatni referat wygłosił prof. Walencik nt. „Perspektywa zmian finansowania Kościoła katolickiego w Polsce w świetle art. 22 Konkordatu i prac komisji konkordatowych”. Prelegent dokonał analizy art. 22 i 27 Konkordatu, które dotyczą utworzenia specjalnej komisji dla wprowadzenia koniecznych zmian w sprawach finansowych instytucji i dóbr kościelnych. Zgodnie z art. 22 Konkordatu, działalność kościelnych osób prawnych, służąca celom humanitarnym, charytatywno-opiekuńczym, naukowym i oświatowo-wychowawczym, jest zrównana w prawie z analogiczną działalnością instytucji państwowych. Zdaniem Prelegenta, powołano komisje specjalne przewidziane w art. 22 ust. 2 Konkordatu – której zadaniem jest zająć się tymi koniecznymi zmianami w sferze finansowej działalności Kościoła katolickiego w Polsce. Prelegent przedstawił także aktualny stan prac mających na celu wprowadzenie dobrowolnego odpisu podatkowego w wysokości 0,5%, w co jest osobście zaangażowany. Nie ma zgody między stroną kościelną i państwową odnośnie do sumy gwarantowanej odpisu podatkowego, kwestii ubezpieczenia zdrowotnego alumnów, którzy są jednocześnie studentami, ale nie są studentami uczelni publicznych – dzisiaj za nich ubezpieczenie płaci Fundusz Kościelny, a po jego zlikwidowaniu sami musieliby opłacić tę składkę, gdy tymczasem świeccy studenci korzystają z ubezpieczenia własnych rodziców. Kwestią sporną pozostaje także ocena skutków tej regulacji – zdaniem Prelegenta, jest to jednak „wróżenie z fusów”, ponieważ odnośnie do systemu 1% wcale nie gwarantuje, że przy odpisie podatkowym

0,5% na związki wyznaniowe, te sumy będą porównywalne na zasadzie prostego dzielenia, ponieważ zależne jest to od dobrowolnej decyzji podatników. Zdaniem Prelegenta, Konkordat w sprawach finansowych nie faworyzuje Kościoła katolickiego, ponieważ nie zmienił niczego w sposobie jego finansowania od momentu jego podpisania.

Po referacie nastąpiła dyskusja. Głos zabrali między innymi ks. dr hab. Piotr Majer, prof. Krukowski, prof. Wroceński.

Profesor Krzywda dokonał zamknięcia sympozjum, dziękując organizatorom, prowadzącym sesje i prelegentom za wygłoszone referaty. Szczególnie podziękował za udział w dyskusji prof. Krukowskiemu, jako wybitnemu specjalście w kwestiach poruszanych na sympozjum. Zapewnił także o publikacji referatów w „Annales Canonici”.